

## עו"ד עמוס האוזנר

# אחריות משפטית למותם של קורבנות העישון — סוחרי סיגריות נתבעים ליתן את הדין<sup>1</sup>

## תוכן העניינים

א. מבוא.

ב. המציאות המשפטית-רפואית —

1. האחריות;

2. הקשר הסיבתי;

3. אזהרות על חפיסות הסיגריות — היש בהן תועלת?

4. הסתכנות מרצון: האומנם?

5. תרומת הקורבן לנזק.

ג. המצב בישראל —

1. כללי;

2. הסיגריות כ"מוצר פגום": הטלת האחריות על היצרן.

ד. התפתחויות משפטיות צפויות — בעתיד הקרוב והרחוק.

ה. השלכות התביעות המשפטיות על עתיד המסחר בסיגריות.

ו. סיכום.

## א. מבוא

פסק דינו של בית המשפט הפדרלי בארה"ב בענין ציפולון<sup>2</sup>, אשר חייב יצרן סיגריות בתשלום פיצויים בסך 400,000 דולר לבעלה של אשה שנפטרה מסרטן

1. מתוך הרפואה 118, ט, בהסכמתם האדיבה של עורך הרפואה ומחבר המאמר. עקב חשיבותו העקרונית מופיע כאן המאמר בליווי הערות עורך ותוספות אחדות.

2. Antonio Cipollone v. Ligget Group, Philip Morris, and Lowe's Inc., Civil Action No. 83-2864, in the United States Federal Court of New Jersey, decided June 13, 1988.

ריאות<sup>3</sup>, עורר התעניינות-שיא בעולם המשפט האמריקני ובחוגי התעשייה שם<sup>4</sup>.

מטרותיו של מאמר זה הן:

- א. לסקור את המציאות המשפטית-רפואית שגרמה להטלת אחריות על היצרן;
- ב. לבדוק את מצב הנושא בישראל;
- ג. לגבש תחזית לגבי ההתפתחויות המשפטיות הצפויות בעתיד הקרוב והרחוק;
- ד. לנסות לקבוע מה תהא ההשלכה של הענף המשפטי החדש, הנוצר והולך, אשר עוסק בנושא אחריותם של הסוחרים בסיגריות, על עצם קיומו של מסחר זה.

## ב. המציאות המשפטית-רפואית

### 1. האחריות

תנאי יסוד להטלת אחריות בנזיקין הוא קביעת קשר ישיר וברור בין התנהגותו של המזיק לבין קרות הנזק. דרישה זו מתמלאת לגבי תעשיית הסיגריות.

בתעשיית הסיגריות והמסחר בהן, מתבטאת ההתנהגות בייצור תעשייתי של מוצר מסוים (— הסיגריה), אשר נועד למטרה מסוימת (— העישון), תוך ידיעה כי השימוש הרגיל שייעשה באותו המוצר עלול לגרום לנזק גופני ואף לתמותה אצל המשתמש.

במשפט ציפולון הנ"ל נחשפו לראשונה מסמכים פנימיים של חברות סיגריות אמריקניות, מהם עלה כי כבר בשנות הארבעים והחמישים ידעו הן, היטב, כי העישון גורם לסרטן<sup>5</sup>. לפי האמור בהחלטת בית המשפט, נערכו אז על ידן ניסויי מעבדה בחיות, שהוכיחו נזק זה בצורה ברורה. אף על פי כן המשיכו החברות לייצר ולמכור את מוצריהן, והשתמשו לשם כך בפירסום ניכר בכלי התקשורת. מכירה כזו ופירסומת כזו מתקיימות עד עצם היום הזה, תוך ידיעת

<sup>3</sup> Cipollone, 3.5 T.P.L.R. 2.109; 3.6 T.P.L.R. 3.548

<sup>4</sup> ראה עמודים ראשונים של ה- New York Times; Wall Street Journal; Dailey News; Newsday, מיום 14.6.1988, וכן תכנית הטלוויזיה Nightline מיום 13.6.1988.

<sup>5</sup> Cipollone, Opinion dated April 21, 1988, 3.5 T.P.L.R 2.109

הנוק שגורם השימוש במוצר המזיק. ברור, על כן, כי האחריות תקפה, ועל פני הדברים חלה חובת פיצוי על האחראי, כמו לגבי כל מוצר מזיק אחר.

## 2. הקשר הסיבתי

השאלה – כיצד מוכיחים קשר סיבתי, כלומר קשר של סיבה ותוצאה בין אירוע מסוים לבין קרות הנוק הנתבע, מעסיקה רבות את המשפטנים. המקרים הבאים, לדוגמה, התעוררו בפסיקה: ראובן נפגע על ידי שמעון, וכדרך לביה"ח קרתה תאונה לאמבולנס והפגיעה בראובן הוחמרה. מי הוא האחראי לנוק המצטבר? או מקרה אחר: ראובן נפצע פצעי-מות בידי שמעון, אך הגורם להפסקת פעולות הלב שלו (לדוגמה) היה דווקא ניתוח השתלת איברים<sup>6</sup> מגופו של ראובן בגופו של לוי. האם פעולתם של הרופאים מנתקת את הקשר הסיבתי שבין מעשהו של הרוצח לבין מותו של הקורבן? בעיות אלו ואחרות מעסיקות את בתי המשפט זה עשרות בשנים.

במהלך הפסיקה נקבע, לבסוף, מיבחן "הסיבה שבלעדיה לא היה קורה הנוק". – אין צורך שיוכח כי פעולתו של המזיק היתה הגורם היחיד לקרות הנוק. די שיהיה בה משום סיבה כזו, שבלעדיה הנוק לא היה קורה<sup>7</sup>. תנאי זה, כפי שנראה מיד, אכן מתמלא במחלות הנגרמות מעישון מוצרי טבק. אין צורך שידובר במזיק אחד בלבד. ייתכנו מזיקים אחדים לאותו נזק, ואז כל אחד מהם יהיה אחראי כלפי הקורבן לכל מלוא הנוק. אין זה מעניינו של הקורבן מי מהמזיקים אחראי במידה רבה יותר, אלא כל מזיק אחראי כלפיו לפיצוי עבור כל הנוק, ובית המשפט קובע – במקרים רבים אחרי שהקורבן כבר פוצה – כיצד יתחלק הפיצוי בין המזיקים<sup>8</sup>.

עיקרון יסודי בדיני הנזיקין המודרניים הוא, שהניזוק אינו בהכרח חף מפשע וייתכן שגם הניזוק תרם את חלקו לנזק. במקרה כזה יחלק בית המשפט את האחריות בין המזיק לניזוק, כפי שייראה לו, והפיצוי ייקבע בהתאם<sup>9</sup>. זהו מושג ה"אשם התורם" או "האחריות התורמת".

פריצת הדרך המשפטית במקרים של נזקים שנגרמו מעישון סיגריות היתה האפשרות לקבוע, במקרה המסויים, כי נזקיו של הקורבן, כמו סרטן הריאות,

6. עיין סנהדרין ע"א. "ת"ר: היכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת, בין בבת אחת בין בזה אחר זה – פטורין. ר' יהודה בן בתירא אומר: בזה אחר זה – האחרון חייב. מפני שקירב את מיתתו" ובהמשך הסוגיה שם. הרי שלפי ההלכה אין לחייב בדיני רציחה את הרוצח החלקי. – העורך.

7. פקודת הנזיקין (גוסס חדש), סעיף 64.

8. פקודת הנזיקין, סעיפים 11 ו-84.

9. פקודת הנזיקין, סעיף 68.

נגרמו ישירות על ידי עישון מוצרי טבק. אין מדובר בקשר סטטיסטי בלבד (אם כי, לפי המיבחן האמור, יש מקרים שדי יהיה בהם להוכיח קשר סיבתי לנזק) אלא בהוכחת הקשר הישיר בין המחלה לבין העישון, כפי שהתבטא בית המשפט בפרשת ציפולון<sup>5</sup>:

“There has been overwhelming evidence presented to the jury from which they conclude that smoking caused lung cancer, that smoking caused lung cancer in Mrs. Cipollone, and that lung cancer was the cause of her eventual death”.

כלומר, מדע הרפואה הגיע כיום למצב בו ניתן להראות כי חולה פלוני לקה במחלתו עקב העישון. התפתחות חשובה זו היא שהביאה לפריחתו של הענף המשפטי של תביעות כנגד תעשיית הסיגריות. זאת מפני שהוכחת הקשר הסיבתי איננה כיום כה קשה כבעבר<sup>10</sup>.

### 3. אזהרות על חפיסות הסיגריות — היש בהן תועלת?

החל בשנות השישים, בארה"ב ובאנגליה (ובישראל משנת 1983), נדרש היצרן, מכוח החוק, להדפיס אזהרה על החפיסות בנוסח: “משרד הבריאות קובע, כי העישון מזיק לבריאות”. האם די בכך כדי לפטור את היצרן מאחריות? התשובה הינה, ככל הנראה, שלילית. אחריותו של היצרן איננה מתבטאת רק בכך, שלא הזהיר מפני הנזק, אלא שעיקר האחריות הוא בעצם ייצורו ומכירתו של המוצר המזיק. ניקח לדוגמה יצרן של משקה קל תוסס, הנמכר בבקבוקים. מתפוצץ בקבוק בידיו של המשתמש וגורם לפציעה. ברור לנו, כי היצרן לא יצא פטור מאחריות אם יכתוב על גוף הבקבוק אזהרה, כי “משרד הבריאות קובע, שבקבוקים יכולים להתפוצץ”. על היצרן להימנע משיווקם של בקבוקים העלולים להתפוצץ בין אם הזהיר מפני התפוצצותם ובין אם לא. כלומר האחריות מוטלת על היצרן מכח עצם ההחלטה לייצר ולשווק את המוצר המזיק. בהחלטה זו מתבטא “אשמו” של היצרן.

10. למרות הקשר הסיבתי מדובר כאן בגרימה בלבד ולא בהיזק ישיר בידיים. לכן, על-פי הכלל של “גרמא בניזקין פטור בדיני אדם” לא ניתן לחייב בניזקין את חברות הסיגריות אשר לא הזיקו היזק ישיר אלא גרמא בלבד.

אמנם, אם תתאמת ההערכה ועונשי נזיקין על חברות הסיגריות יקטינו באופן משמעותי את העישון ואת התמותה הבאה כתוצאה ממנו — יסתבר שיש כאן מקום להתקנת תקנה זמנית (הנתונה לסמכות טובי העיר ומרא דאתרא), על-פיה יחוייבו “סוחרי המוות” בתשלום. — העורך.

גם לגבי האזהרה מפני הנזק ניתן לומר, כי אזהרה סתמית שהעישון "מסוכן לבריאות" היא רחוקה מלהספיק כדי להעניק פטור ליצרן. פסקי הדין קובעים, כי השאלה אם האזהרה היא מספקת משתנה ממקרה למקרה. האזהרה על החפיסות הינה סתמית ומעורפלת. "מסוכן לבריאות" יכול לכוון לכך שהעישון עלול לגרום הצטננות קלה וייתכן שהכוונה היא לנזק כללי ערטילאי, המצטבר לנזקים אחרים אך לא לנזקים ישירים. אכן, רבים ההדיוטות הסבורים כי הנזק מעישון מוצרי טבק הוא עקיף, כמו הנזק הנגרם מאכילת מוצרים עתירי סוכר או עתירי כולסטרול. זאת מפני הכירם רק את מימצאיו המיושנים של המדע הרפואה, מלפני 20 שנה ומעלה, אך לא את ההוכחות העדכניות לנזק הישיר.

באזהרתם התכוונו היצרנים, למעשה, לכוון את הציבור בדיוק אל מסקנה מוטעית זו. במקומות רבים בעולם יצאה היוזמה לאזהרה מן היצרן עצמו כדי להשיג שני יעדים: האחד – לגרום לכך שהצרכנים יגיעו למסקנה כי מדובר בנזק כללי סתמי, ויניחו כי הימנעות מעישון כמוה איפוא כהימנעות מאכילה או משתיה. מטרה זו אכן הושגה – הוכח כי מאז כתיבת האזהרה עלתה, ולא ירדה, צריכת הסיגריות. היעד השני – להשיג פטור בנויקין מאחריות לנזקי הקורבנות. יעד זה, כפי שראינו, קשה יותר להשיגו, יהא אשר יהא נוסח האזהרה.

נחזור לדוגמה של הבקבוק המתפוצץ. הנזק ממנו נגרם, לעתים קרובות, לאנשים אחרים שכל חטאם התבטא בכך שעמדו בסמיכות למחזיק בבקבוק. גם בעישון מוצרי טבק ידוע ומוכח כיום, כי הנמצאים ליד המעשן ניזוקים ולוקים עקב כך במחלות, כגון סרטן הריאות ומחלת לב ("עישון פסיבי" או "עישון כפוי"). מובן, שהאזהרה על הקופסה אינה יכול לפטור את היצרן מלפצות ניזוקים אלה, שהאזהרה כלל לא יכלה להגיע אליהם. אכן, דוגמה זו ממחישה עד כמה האזהרה איננה נוגעת לנושא התביעה המשפטית, ואיננה מקנה פטור מאחריות.

#### 4. "הסתכנות מרצון": האומנם?

טענה אחרת שמשמיעים היצרנים אומרת כי המשתמשים בסיגריות ערים לנזקי העישון, ולכן אינם זכאים לתבוע עליהם פיצוי. בדרך כלל נדחית טענה זו, משתי סיבות: הראשונה – אותם יצרנים הטוענים אותה, מתיימרים גם לטעון, במקביל, כי כלל לא הוכח שהעישון אכן גורם לנזק. אם היצרן עצמו מכחיש את הנזק, האם ניתן לצפות שאדם פשוט, אשר אין בידיו ידע ומקורות-ידע העומדים לרשות היצרן, ייטיב לדעת ממנו? כדאי לשים לב, שעד היום מתעקש היצרן לכתוב על החפיסה, כי רק "משרד הבריאות קובע" שהעישון מסוכן לבריאות. הוא, היצרן, איננו מביע את

הסכמתו לקביעה זו. לא כל שכן אדם אחר העלול לסבור בטעות, כפי שראינו, כי מדובר בנזק כללי ומרוחק בלבד.

הסיבה השניה לדחיית הטענה הנ"ל היא, שעפ"י הדין אין זה מספיק שהניזוק יידע על אפשרות קרות הנזק כדי לפטור את היצרן מאחריות לו. כדי לפטור את היצרן יש צורך להוכיח שהניזוק הסכים מראש לקבל על עצמו גם לשאת באחריות לנזק. לכן, שימוש בטענת הגנה של "הסתכנות מרצון" הוא נדיר ביותר. טענה כזו מכוונת למקרה כגון של אדם המשתתף בתחרות איגרוף. הוא אינו יכול לתבוע את המתחרה השני בטענה, כי הלה "הרביץ לו". הרי זהו עצם תחרות האיגרוף, בה האחד נוהג להכות את משנהו עד שיפול ארצה ולא יתאושש. אך במקרה של ספורט אחר, אף אם הוא כרוך לעיתים בהיתקלות גופנית, אין זו בבחינת "הסתכנות מרצון", וקרה כבר ששחקן כדורסל אלים הורשע בתקיפה פלילית של שחקן אחר.

בעישון מוצרי טבק, הרי זהו אבסורד להניח שאדם המכניס לפיו עשב טבק המגולגל בנייר ושואף לריאותיו את העשן הנפלט ממנו, כאילו חשב באותה עת על מחלות כלשהן, או כי באותו רגע ממש לקח על עצמו את האחריות לכך שהוא עלול לסבול ייסורים קשים של סרטן, או מחלת לב, או שטף דם במוח, או כי אשתו וילדיו ייהפכו לאלמנה וליתומים, עקב שאיפת העשן מן העשב המגולגל הנתון בפיו. על-כן קשה לקבל במקרה זה את הגנת "ההסתכנות מרצון" מצד היצרן, ואכן, בתי המשפט לא נהגו עד כה לקבל טענת הגנה זו בחביעות נזיקין.

## 5. תרומת הקורבן לנזק

כפי שכבר ראינו, ייתכנו מקרים שבהם הקורבן אומנם אינו נוטל על עצמו מרצון את הסיכון אך, עם זאת, הוא שותף בו בכך שהתנהגותו תרמה לנזק. האם יש לקבוע, כי בנזק מעישון מוצרי טבק האחריות המוטלת על היצרן היא בלעדית, או שיש לחלק את הנזק בין היצרן לבין הניזוק?

בשאלה זו פנים לכאן ולכאן, והתשובה לה תשתנה מניזוק לניזוק. כנגד חלוקת האחריות ניתן לטעון כי היצרן הוא אשר גרם לניזוק, בפירסומת המאסיבית שערך, להתחיל לעשן. כאן נכנס לתמונה גודם ההתמכרות לניקוטין. כידוע, קבע לאחרונה משרד הבריאות האמריקני, בדו"ח שהוגש לסינט ולבית הנבחרים, כי "הניקוטין שבסיגריות יוצר התמכרות, הדומה לזו של סמים בלתי-חוקיים כמו הרואין או קוקאין".<sup>11</sup> אכן, קשה להטיל אחריות לנזקי

11. The Health Consequence of Smoking: Nicotine Addiction.  
A Report of the Surgeon General of the United States to Congress,  
May 1988.

שימוש על מי שהתקשה להפסיק עקב התמכרות גופנית קשה, ואף ייתכן לגרום כי מי שגרם להתמכרות, כלומר היצרן, בכך שהשתמש בחומר הממכר בעת הייצור, הוא גם זה שגרם לאחריותו של הקורבן. במקרה כזה, קובע החוק, אין משתפים את הניזוק באחריות.<sup>12</sup>

התמונה מסתבכת עוד כאשר לוקחים בחשבון את קביעת הדו"ח הנ"ל<sup>11</sup> כי רבים מן המכורים אינם מאמינים שהם במצב זה, שהרי אין אדם נוטה לקבל שהתנהגותו נשלטת על ידי גורמים חיצוניים. כלומר, יכול אדם להגיע למצב של התמכרות מבלי שיהיה מוכן להודות בכך. הדו"ח ההוא גם מוסיף, שהעובדה שמעשנים רבים מצליחים להפסיק, בכוחות עצמם, את התמכרותם, איננה גורעת מאפקט ההתמכרות כי, בניגוד לאמונה הרווחת בציבור, גם רבים מבין המשתמשים בסמים קשים מצליחים להיגמל בכוחות עצמם. לכן המסקנה היא, ככל הנראה, כי יהיו ניזוקים שיקבלו פיצוי מלא, בעוד אחרים יקבלו פיצוי חלקי, כשהקביעה תהיה תלויה במצבו של המעשן, הגיל שבו התחיל לעשן, מספר השנים שעישן ועוד.

מכל מקום, ברור כיום, כי גם הטלת אחריות חלקית על היצרן מהווה תוצאה מרחיקת לכת ביותר. אם נזכור כי מדי שנה נפטרים בישראל 5,000 איש ואשה כתוצאה מן העישון<sup>13</sup>, הרי הטלת הנזק על היצרן, במלואו או בחלקו, תהיינה לה משמעויות רבות שעליהן נעמוד בהמשך.

## 6. גובה הנזק

משקבענו את האחריות, ייקבע גובה הנזק לפי כללים הרגילים בדיני הנזיקין. זאת, להבדיל מהאחריות המוטלת במקרה של תאונות דרכים אשר סכום הפיצוי לגביהן, לגבי אובדן ההשתכרות, מוגבל עד פי-שלושה מן השכר הממוצע במשק<sup>14</sup>. דיני הנזיקין מטילים חובת פיצוי עבור כאב וסבל, הוצאות רפואיות, הוצאות טיפוליות וסיעודיות, אובדן השתכרות לפני הגשת התביעה, אובדן השתכרות בעתיד, פיצוי לבני משפחה שהיו תלויים בנפטר למחייתם, ועוד. חובה היתה על המזיק לצפות לכל אלה קודם שגרם לנזק, ולכן הוא אחראי לתשלום פיצויים עליהם. לאלה מתווסף, כמובן, שכר טירחת עורך דינו של התובע שזכה במשפטו, כיוון שעל הנתבע לפצות את התובע על הוצאותיו. מקובל בנזיקין כי שכר טירחת עורך דינו של התובע מתבטא כאחוז מסוים שיקבל מהסכום שהתובע יזכה בו. במקרה זה, לוקח עורך הדין על עצמו את הסיכון שהתביעה תידחה.

12. פקודת הנזיקין, סעיף 66.

13. ראה בפירוט דברי שרת הבריאות בכנסת ביום 5.1.1988 (תשובה לשאלתא מס' 3664

— מוות מעישון) והאסמכתאות שם. דברי הכנסת התשמ"ח, עמ' 1237-1238.

14. חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה — 1975, סעיף 4.

## ג. המצב בישראל

## 1. כללי

לאחרונה התייחס בית המשפט העליון בישראל לסידרת פסקי-דין משנות החמישים והשישים בארה"ב, שעסקו באחריות של יצרן סיגריות<sup>15</sup>. בית המשפט קבע, כי אחריות נובעת מנזק שניתן לצפותו, ואז — בשנות החמישים — לא הוכח כי היצרן יכול היה לצפות את הנזק. אולם, פסה"ד בנושא ציפולון שינה מצב זה מן הקצה אל הקצה. כיום ברור כי כבר בשנות החמישים ניתן היה לצפות את הנזק, ומסיבה זו הוטלה האחריות על הנתבעת בפרשת ציפולון<sup>16</sup>. לכן, משמעותו של פסה"ד הנ"ל של בית המשפט העליון היא כי בישראל ניתן כיום לבסס את אחריותו (ובלשון המשפט — את "אשמו") של המזיק. המזיק ודאי שיכול היה, ויכול גם היום, לבדוק את הנזק שגורם המוצר שהוא מוכר. אם כך, הרי אין סיבה שלא לחייבו באחריות כלפי הניזוק.

## 2. הסיגריות כ"מוצר פגום": הטלת אחריות מוחלטת על היצרן

בנוסף להוראות הכלליות של דיני הנזיקין המחייבות, כאמור, התרשלות ("אשם") מצידו של היצרן, קיימת בכמה מקומות בעולם, לרבות ישראל, חקיקה המטילה אחריות מוחלטת על יצרן של "מוצר פגום"<sup>17</sup>. אם כתוצאה מפגם במוצר נגרם נזק לאדם כלשהו — לאו דווקא מי שרכש את המוצר — תוטל אחריות מוחלטת על היצרן, בלי קשר לשאלה אם היצרן כלל התרשל בכל הנוגע למוצר ולהחלטה לייצרו ולשווקו.

מובן כי הטלת אחריות כזו מקילה מאוד על התובע, אשר אינו צריך לטרוח ולהוכיח את רשלנותו של היצרן. די בכך שיוכיח כי המוצר פגום, וכי הפגם שבו גרם את הנזק לניזוק. הדוגמא של הבקבוק המתפוצץ, שסקרנו לעיל, אופיינית לתביעות מכוח חקיקה זו.

נשאלת, איפוא, השאלה: האם מוצר "פגום" הוא מוצר אשר יחידה מסויימת ממנו חל בה ליקוי בעת ייצורה וליקוי זה הוא שגרם לנזק, או שמא ייראה מוצר כפגום רק אם כל היחידות שיוצרו מאותו המוצר קיים בהן אותו פגם — וכולן כאחת או רבות מהן, במצטבר ועקב שימוש מתמשך, גורמות לנזק נשוא התביעה?

15. עירעור אזרחי 140/82, פסקי דין כרך מ', חלק ראשון, עמוד 757, ועמ' 769-770.

16. Cipollone, 3.5 T.P.L.R. 2.109.

17. חוק האחריות למוצרים פגומים, תש"ם — 1980.

עד לפני כ-20 שנה נטו מומחי המשפט להסכים לגישה הראשונה, כלומר שכדי להטיל אחריות מוחלטת על היצרן יש צורך להראות שיחידה מסויימת ממנו היתה חריגה, בהבדל מיתר היחידות שיוצרו או המיוצרות ע"י היצרן; או להראות שמדובר בפגם כלשהו בסידרה מסידרות הייצור של המוצר.

ואולם, לפני כ-20 שנה החלה להתפתח דוקטרינה משפטית, הקרויה "דוקטרינת הסיכון/תועלת" (The Risk/Utility Doctrine). דוקטרינה זו מניחה כי, במידה זו או אחרת, קיים סיכון כלשהו כמעט בכל מוצר או בשימוש בו. ולכן בעת הטלת אחריות בגין מוצר פגום, יהיה השיקול הקובע: האם התועלת שהמוצר מביא לחברה – לכלל הצרכנים ולצרכן הבודד – עולה על הסיכון הכרוך בו, או שמא היפוכו של דבר – מדובר במוצר מסוכן אשר הנזק שהוא עלול לגרום עולה לאין ערוך על כל תועלת אפשרית שניתן להפיק ממנו. אחת השאלות החשובות שנדונו בעירעור על פסק הדין הפדרלי שהזכרנו, בענין Cipollone, היתה: האם ניתן להטיל אחריות על יצרני הסיגריות מכוח דוקטרינה זו. מסקנת השופטים בעירעור<sup>18</sup> שם היתה, כי אכן נראה שיש מקום להפעלתה כדי להטיל אחריות מוחלטת על יצרני הסיגריות. בית המשפט לערעורים הורה להחזיר את הדיון לבית המשפט הפדרלי המחוזי, כדי ששאלה זו תיבדק מחדש, לגופה, ע"י המושבעים.

לאיזו משתי הגישות נטה המחוקק הישראלי בחוק האחריות למוצרים פגומים? ככל הנראה העדיף הוא את הגישה המטילה אחריות על יצרן של מוצר מזיק גם אם כל יחידותיו של המוצר דומות – וכולן כאחת, או כולן בשימוש מצטבר, עלולות לגרום לנזק. הערפה זו ניתן להסיק מסעיף 4(א)(2) של החוק. סעיף זה עוסק בהגנות הפתוחות בפני היצרן. אחת מהגנות אלו, הנדונות בסעיף שהזכרנו, היא כי "לפי רמת ההתפתחות המדעית והטכנולוגית שהיתה בעת שהמוצר יצא משליטתו, לא יכול היה היצרן לדעת שמבחינת התיכנון לא עמד המוצר ברמת הבטיחות הסבירה". מעצם טיבה של הגנה זו, מתייחסת היא למוצרים אשר כל יחידותיהם כפופות לבעיה של רמת ההתפתחות המדעית והטכנולוגית בזמן נתון, אך לא לכך שיחידה מסויימת מהם היא בטוחה, והאחרות – לאו.

משמע, שהחוק מעיקרו הניח הנחת יסוד, שמוצר אשר כל יחידותיו דומות וכולן גורמות או תורמות לנזק, הוא אכן מוצר פגום. מאידך, כפי שראינו, טענת הגנה של חוסר ידע של היצרן, עקב רמה מדעית או טכנולוגית בלתי-מספקת בעת הייצור, איננה פתוחה בפני יצרני הסיגריות. זאת, כי כבר בשנות הארבעים והחמישים, לפי העדויות בפרשת Cipollone, ידעו היצרנים כי הסיגריות אכן גורמות לסרטן.

לכן יש יסוד להניח כי תביעה בישראל כנגד יצרני סיגריות, על בסיס החוק האמור, יכולה להצליח אם בית המשפט אכן יאמץ את הפירוש לחוק, שהובא לעיל, ואשר מעוגן בחוק עצמו. לחולים במחלות השונות שגרם העישון ולמשפחותיהם אין להפסיד הרבה אם יגישו תביעה כזו, שהרי אם יוותרו על הגשתה ממילא לא יזכו בפיצוי כלשהו.

#### ד. התפתחויות משפטיות צפויות — בעתיד הקרוב והרחוק

בעיתון הכלכלי החשוב "Wall Street Journal" הובעה הדעה כי, בטווח הרחוק, יביא פסק הדין בפרשת Cipollone עתיד הרסני על תעשית הסיגריות. זאת בדומה למה שאירע לתעשיית האסבסט לאחר שהתברר כי חשיפה לו גורמת, בתנאים מסוימים, למחלת האסבסטוזיס<sup>19</sup>. אחרים צופים גל של תביעות, בדומה לתביעות בנושא הידוע של תרופת התאלידומיד שגרמה את לידתם של תינוקות בעלי-מום. אז התגונן היצרן בטענה כי לא יכול היה לדעת מראש על הנזק, עד אשר קרה.

לטווח הקצר, ההתפתחויות מוגבלות יותר. מסתבר, שבשנת 1965 חוקק בארה"ב חוק, שיש המפרשים אותו כמונע הגשת תביעות לגבי נזקים שקרו לאחר שנה זו. לכן, דווקא בארה"ב שבה ניתן פסה"ד בפרשת ציפולון, מוגבל כרגע הענף המשפטי החדש בהיקף תחולתו. הציפיות הן שמחוץ לארה"ב, במקומות בהם אין חקיקה כזו, תוגשנה בקרוב תביעות כאלו. בינתיים הוגשה תביעה כזו בהלסינקי, והיא נמצאת בשלבי דיון מתקדמים. תביעה אחרת תלוייה ועומדת בקנדה. כמו כן הוגשה הצעת חוק בארה"ב, שלפיה תבוטל הגנה זו על חברות הסיגריות.<sup>20</sup> בישראל, באנגליה ובארצות אחרות, אין קיימת הגבלה על תביעות משפטיות.

#### ה. השלכת התביעות המשפטיות על עתיד המסחר בסיגריות

נושא התביעות המשפטיות זכה למקום נכבד בספר, בשם "סוחרי המוות: תעשיית הטבק האמריקנית"<sup>21</sup>, שראה אור בארה"ב בחודש יוני 1988. הספר

<sup>19</sup> Wall Street Journal, June 15, 1980.

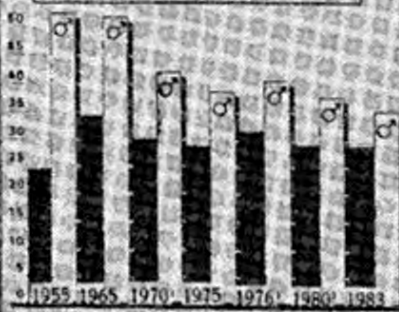
<sup>20</sup> White L.C. — Merchants of Death: The American Tobacco

Industry, Beech Tree Books, William Morrow, New York, 1988, p. 83, N.Y. Times, June 15, 1988.

<sup>21</sup> Merchants of Death, op. cit. note 15.

# אמת או הטעייה? – מי מימן את ההמלצות לעשן?

## אחוזי עישון גברים ונשים



(כחג - נשים ברוח - גברים)

חמצן 29.11.85

## הנשים עוברות לסיגריות

ב-1955, כשרק התחילו לקשר בין העישון לבין השכיחות הגוברת של מחלות מסרטנות והעלייה בשיעור התמותה, עישנו 52 אחוזים מן הגברים בארצות הברית לעומת 24 אחוזים מן הנשים. היום השתנו הפרופורציות, מספר הגברים המעשנים ירד בצורה דרסטית ל-35 בלבד, כשעשרה שאלו הנשים המעשנות עלה ל-30. העלייה החדה ביותר נמצאה בקרב נשים צעירות בגילאים 20-34, למרות המאמצים הגוברים ומסע הצלב נגד העישון מתברר, כי כ-20 אחוזים מהנערות בוגרות בתי הספר התיכוניים בארצות הברית, מעשנות. אם תישמר מגמה זו עלול מספר הנשים המעשנות לעלות על זה של הגברים. מורירם רופאים אמריקאים

ניו יורק



אני חמיד נותנת, בדרך-כלל יש לי דורכה. נדיר מאוד אצלי, להיות בלי סיגריות. מאדם זה לעולם לא אבקש. אני אוהבת לעשן תמיד. בישיבה ארוכה במליאה, אני יכולה לצאת כמה פעמים להפסקות עישון, בישיבות הממשלה למשל, היה אסור לעשן והתאפקתי. זה לא הכרח אצלי. אני יכולה לשבת ולא לעשן, אבל אז אני לא נהנית".

חדשות 1.11.85

## הסיגריה הכי יקרה בעולם

הוצגה שלוש בפאריס, מעשנת אותה לזמן, ובגית בזנות הטבק של החירות בפאריס. וינו חזיתו וראו צדדי סיגרים בעל סוגיות, סכל מעשן סיגרים המכבד את עצמו שמע עליו, ענתו והוליד חזיתו לייצר גם סיגריות (שגם נשים תוכלנה ליהנות) והסוסה השחורה, האלגנטית והמכילה 20 סיגריות עולה 52 פראנק - בארבעה דולארים, ומיוצרת בגרמניה המערבית. הסיגריה עצמה עבה במספרת מסיגריה דגולה.

דבר 19.12.85

## שרה דורון, חברת-כנסת:

"אני מעשנת קצת למעלה מקופסה ביום, בדרך-כלל 'מור', אם אין, אז 'סייס'. בגיל 18, כמו כל צעיר וצעירה, עישנתי כמה סיגריות והפסקתי. רק אחרי הרבה שנים זה הפך להרגל קבוע וגדוע. אני מעדיפה מצית. יש לי מתקן אמנותי מאוד סימפטי בשוק הכרמל, שאני לקחה קבועה שלו עם הבגדים שנשרפים. אף פעם לא אתן סיגריה למישהו שחול לעשן וקשה לו לעמוד בזה. למעשנים

# חדשות טובות

יוצא לאור ע"י  
אגודת המעשנים  
ת"ד 31210 תל-אביב 61312

פברואר '86 מס' 3

עריכת: יאיר גלילי

## בארץ ובעולם

## רבע מתלמידי בתי-הספר בבריטניה בבריטניה הם מעשנים קבועים ובמיתות הגבוהות המספרים מגיעים לקרוב לחצי. בקרב בנות ה-16, למשל, שיעור המעשנות הוא 45 אחוז. בשנה האחרונה ללימודים עוברות הבנות את הבנים בתחום זה וכל הנראה אף עלולות עליהם.

— טלי מאה יוחנן להב, כתבת בלונדון

רבע מתלמידי בתי-הספר בבריטניה הם מעשנים קבועים ובמיתות הגבוהות המספרים מגיעים לקרוב לחצי. בקרב בנות ה-16, למשל, שיעור המעשנות הוא 45 אחוז. בשנה האחרונה ללימודים עוברות הבנות את הבנים בתחום זה וכל הנראה אף עלולות עליהם. המספרים מדהימים בפרט נוכח העובדה שבאוכלוסיה הבוגרת נמוך בהרבה מספר המעשנים והוא גם קטן וחולך בהתמדה. חברות הסיגריות המתקשות לפרסם את תוצרתן המזיקה בקרב הבוגרים, המושפעים מן המתקדים על הנזק שהעישון גורם, מרכזות כעת את הפרסומת שלהן בקרב בני הנוער, כדי "לתפוס אותם בעודם צעירים". הן עושות זאת בעיקר באמצעות הטלוויזיה, למרות שלהלכה אסור לחברות הטבק לפרסם באמצעי זה. אך עוקפים את האיסור? ששוט מאד: תחרויות מספרות רבות מתנהלות בחסות חברות סיגריות וכאשר מצלמים את התחרויות רואים את שלטי הפרסומת

## לעשן עד 120

ד"ר רודי הפסיכולוג הידוע, נשאל על תופעת העישון אצל בני הנוער.

שאלה: למה יש נטייה של הרבה בני נוער מעשנים לספר להוריהם? ד"ר רודי: אלה שמעשנים, מזדהים עם מישהו מההורים שבוודאי מעשנים, רוב ההורים של הנערים האלה מכורים לפישון. בשביל הנערים האלה, עישון, פירושו להפוך למבוגרים מפקד אמריה: "תשמעו, אנתוני מבוגרים". שאלה: מה פשר התופעה כאשר החדורים אינם מגיבים כאשר הנער מספר להם על העישון? ד"ר רודי: כשההורים מתעלמים פירושו של דבר שזהו הרגשה אשמה שמלווה אותם, פעם, תופעת העישון היה רק דבר מגונה ולהורים היה מה

לומר בנרן, כיום, כאשר יש לנו את כל הידע על הנזק הבריאותי שבעישון, ההורה המעשן מתקשה להגיב מפני שניטל ממנו תפקיד המהנך, הוא עצמו מעשן ומי הוא שיוכי, הוא בעצם פועל נגד החינוך, ההוראה של הנער כפני הוריו כי הוא מעשן זו בדרך כלל מעין הטחת אשמה. להורה קשה לנקוט עמדה של מחנך, מלבד כל זה, יש בני נוער המעשנים בהשפעת החברה, ואלה בוודאי, לא ימהרו לספר להוריהם. שאלה: מדוע הם מספרים קודם כל לאמא? ד"ר רודי: פשוט, אבא לא נמצא, אמא נמצאת בקרובה אינטימית איתם, היא רואה אותם בקלקלם, הם באופן טבעי יפנו אליה. שאלה: האם אתה מעשן? ד"ר רודי: (צוחק) כן, 80 סיגריות ביום, כיום אני בן 68 אילו לא עישנתי הייתי בוודאי בן 100...

מה נשמע בדרום 6.12.85

ידענות אחרונת 8.12.85

עוסק בהטעייה שהיטעתה תעשיית הטבק את הציבור, במשך שנים רבות, בקשר לעישון ולנזקיו, ובשיטה שבה נתבצעה הטעייה זו.

"The tactics of the tobacco companies have changed over the years in response to changing times, but the same basic approach has been maintained. Everything depends on a technique perfected by the Nazis: 'the Big Lie'. The industry has formed all its defenses around the single great lie that the link between smoking and disease has not been scientifically proven"<sup>22</sup>.

בהמשך מסביר המחבר כי תעשיית הטבק ניסתה ליצור מה שכונתה "מחלוקת העישון" – כאילו קיימת, כביכול, "מחלוקת" בשאלת נזקי העישון.<sup>23</sup> ה-Surgeon General של ארה"ב אמר למחבר הספר, כי:

"המדענים היחידים בעולם, שינקטו עמדה הנוגדת את 50,000 המאמרים על סכנות העישון, הם אלו הפועלים בשירותה של תעשיית הטבק. יהיה זה מגוחך עבורי, כי אשפיל עצמי להתווכח עם סוג כזה של "מדע".

ד"ר קופ הוסיף כי עישון הוא הבעיה מספר אחד של בריאות הציבור בזמננו, וכי –

"רק הכסף והכוח של תעשיית [הטבק] מרשים לה להתחמק בצורה כזו. אילו האנשים הטוענים כי כדור הארץ הוא שטוח יוכלו לשלם משכורות "שמנות", אין ספק שיימצאו מדענים שיגידו כי העובדה שכדור הארץ הינו עגול היא רק צד אחד של 'מחלוקת' מתמשכת".

בדיוק בנקודה זו רואה המחבר, שהוא משפטן במקצועו, את חשיבותן של התביעות המשפטיות. לדעתו<sup>24</sup>, יש למערכת המשפטית כוח והשפעה על דעת הקהל. משפטים ובתי משפט מרתקים בהתמדה את הקהל, והחלטותיהם נושאות עימן משקל ולגיטימיות, אשר שום מוסד אחר אינו יכול להתחרות בהם. ה-Surgeon General, ההסתדרות הרפואית האמריקנית וכן אירגון

ibid. at p. 17.

22

ראה דוגמאות ישראליות של פרסומים התומכים בעישון כדוגמת חדשות טבק (עמ' 54).

23

56, 58, 60 בחוברת זו).

אם תתאמתנה השמועות המייחסות תמיכה כספית מצד יצרני הטבק ל"אגודת המעשנים" אשר מוציאה לאור פירסומים אלו, עשוי הדבר לשמש עובדה חשוכה בתביעות משפטיות עתידיות כנגד יצרני הסיגריות בישראל. – העורך.

ibid. at p. 84.

24

שערן מדליק

שעון עם מחשב כבר יש לכם? אם כן, אפשר לעבור הלאה. שעון חדש בא למדינת והפעם, בניהוטי ורובוטי, שעון עם מצית מתנה לחובבי סגסטים, שאין להם התנגדות קוגניטית לעיסוק. השעון והמיליק הזה, חוצרת סיווא, נמכר בארכבה צבאית: כחול, צהוב, לבן ושחור.

נוסף לפעולות הרגילות של שרון וזיגלסלי, הוא יודע גם להצית סיגריות. המצויות אינן חורגות; כשצריך, אפשר למלא גם וכוסות גם להחליף בשרה. קמים אחוז בחנויות ולמכשיר כתיבה, תמונות חשמל, צילום ומסמכת. מחירו צע בין 48 ל-59 ש"ח. חלד במסמכת, החנות, יבואן; אמרל סטר וסטר נעים, בלוק 5 ת"א.

אפשר לקבל אישור ובה השעה

555



מגוון מע"ב 2.5,86

לא ידעתם ש...

שחיה היא ספורט קטלני

השחייה היא ספורט מקל, קובעת בלונדון  
השקת הסמליות בבריטניה. מיליונים, שמספר  
הן השבוע, מיליון שב-1983. השנה האחרונה  
שלגביה יש סיכויים מועטים, מאז בבריטניה  
742 מיליון נוסד 38 איש ואשר, בעונה שעברה  
במסגרתם, שלא היה עובדיה, ד"ר, והעיר דר  
שלנה באותה שנה מאז 1983 ספורטאים באותה  
ריכוזה, 12 בעת שמיים על הים, 14 במרכז  
במסגרת האסטרטגיה השנתית במסגרת כדור, דר  
במסגרת.

גברים מתים יותר מגשים בתאונות ספורס, כי הם עוסקים יותר בספורס בכלל ובענפים מסוכנים במפרס. בענף ספורס אחד עולה מספר הדרגות על מספר הדרגות רכיבה על סוסים.

12.12.65 חידושים אחרונים

הגדרת רמזונים - לעדן סדר עדיפות  
ממלכת הים בענייני בריאות הציבור

החוק להגבלת עישון במקומות ציבוריים שהתקבל בכנסת ב־1983 הוא דרקתי דיו במחלתו הנוכחית, וספק רב אם הוא עומד כמות שהוא במבחן המציאות. מי שמחפש דרכים להתיר את נוסחו, מן הסתם מבקש לתרום תרומה גורבה לביתו מוסד המחקרים בישראל ולהצטנר ככלי ריק: מחוקקים חוקים ואכזבי: ווק! כי יש מידות, רבות, שאין הציבור יכול לעמוד בהן. צאו וחיטבו, והם כל זה כדאי?

# מלח קד

הוצאות מחקר מדעי בארה"ב:

אין קשר בין עשן סי-  
גריות לסרטן ריאות

תוצאות מחקר, שנערך על עכברי מעבדה  
על ידי מכון המחקר העצמאי —  
BIOLOGICAL ASSOCIATES במידת מרלנד  
בארנ"ב, מפריך את הקשר הסיבתי, שמנסים  
כיום לקשור בין עשן סיגריות לבין התפתחות  
סרטן ריאות.

במחקר מקיף שנערך במשך תשע שנים על 10,000 עובדי מעבדה, שנחשפו לעשן של 800 אלף סיגריות, התברר ששלוש עובדות שינחילו מן הסתם אכזבה רבה למנהלים מלחמת חורמה בעישון:

- מחוך כל 10,000 העכברים, אף לא אחד פיתח תאים סרטניים בריאותיו כחוצאה מן החשיפה לעשן. תאים המסתתחים אצל בני אדם על פי הטענה המקובלת כחוצאה מעישון.
- עכברים שקיבלו קודם לחשיפה לעשן הסיגריות טיפול כימי, שהמריץ את התפתחות סרטן הריאות אצלם, לא פיתחו מספר רב יותר באופן משמעותי של תאים סרטניים, לאחר חשיפה ממושכת לעשן הסיגריות.
- סוגי הגידולים שזוהו בריאות העכברים נמצאו בשכיחות שווה בקרב שלוש קבוצות שונות:
- עכברים שהיו חשופים לעשן סיגריות
  - עכברים שקיבלו טיפול כימי אך לא נחשפו לעשן סיגריות
  - קבוצת ביקורת שלא קיבלה טיפול כימי ולא נחשפה לעשן.

מחקר זה מהווה תורמה צנועה בלבד לחקר הסרטן, אולם חשיבותו רבה בהפרכת המיתוס שמבקשים חוגים שונים לשפח בקרב הציבור, לפיו עישון מגביר כביכול בצורה משמעותית את הסיכון לחלות בסרטן הריאה.

המחקר מוכיח שהסכומים לחלות בסרטן  
הריאה לכל היותו שווים בין עשירים  
שנחשפו לעשן ובין עשירים שלא נחשפו -  
נגזרה שווה ניתן אולי להקיש לכבי התופעה  
אצל בני אדם, כפי שנהוג בתחומי רפואה  
מסבולותיה היום אחרים.

# על הפרדק

**איסור על עישון  
במקומות עבודה:  
טעות וגם שטות**

למה צריך ככל דבר ועניין לחקות את האופנות החולפות של אמריקה? עכשיו על הפרק שם - החרמת עישון ומעשנים והחזיקה שעל הפרק - איסור על עישון במקומות צבועה.

אחד הנימוקים לאסור על עישון במקומות צבורה מתייחס להנחה, המוטעת כמובן, שלא - מעשנים הם עובדים יצרניים יותר בהשוואה למעשנים. לאחרונה נערך מחקר בקיף בנושא בקרב מדגם של 1750 מנהלים ומפקחים במקומות עבודה בהעשייה (1500) ובמשדרי הממשל (250) בארה"ב. במטרה לעמוד על תפוסתם את הקשר בין עישון לפריון העובדים הנתונים הופקו.

עישון בהפסקות

אינו גורע מן הפוריון

90 אחוזים מן הנשאלים טענו, שלעיוש בשעת הפסקה קפה או הפסקה אחרת בעבודה, אין השפעה משמעותית כלשהי או יש השפעה חיובית על רמת ביצוע העבודה. רק 8 אחוזים טענו שיש לכך השפעה שלילית על פרית העובד.

לעישון אקראי בעבודה  
השפעה מועטה על הפריץ

65 אחדים טענו שלעישון אקראי במהלך העבודה אין השפעה מהותית על פרוץ העובר. 32 אחדים טענו שלעישון יש השפעה שלילית. אולם מתוך הטוענים לשלילה - רובם שייכים לתעשיות שירדום כגון ייצור, תחבורה, קומניקציה ועוד, שבהן העובדים עוסקים בעבודה ידנית, משתמשים בחומרים מסוכנים או עוסקים במזון.

איסור על עישון  
יגרום ליחידת מורל העובד

המחקר, שנערך על ידי — RESPONSE ANALYSIS CORPORATION, מכן למח"קר חברתי ידוע בארה"ב, עסק גם בשאלת השפעת איסור העישון על מורל העובדים, כשני שלישים מן הנשאלים שטענו כי במקום עבודתם אין כל הגבלות ביחס לעישון, הכיזו את רצונם כי איסור על עישון יגרום לירידת המורל בקרב העובדים, כשליש מהם טענו כי מורל העובדים יעלה דווקא, ואילו 4% אחתם היו רגשות מעורבים: לדעתם ישפע האיסור לחיוב על הלא עשויים להיחלף על המעשנים

הבריאות העולמי – כולם קובעים שטבק הוא מסוכן, אך השפעתם היא מוגבלת. קביעת בית משפט שהעישון מזיק תגרום לנידוי בכוח של תעשיית הסיגריות. אנשי הטבק, טוען המחבר, מבינים זאת היטב. הם יודעים, כי אסור להם להיות מובסים בחזית המשפטית. הם מקווים להתחמק מהאסון על ידי שיצירו עצמם כחברות עיסקיות נורמליות. הסכנה הגדולה עבורם היא, שיורד המסוה מעליהם, והם יתגלו כמות שהם באמת. עורך דין העובד עבור חברת טבק הזהיר את אנשי החברה בשנת 1987, כי התעשייה תהיה בטוחה "כל עוד לא יראו בנו המושבעים סוחרי מוות".

דעה מרחיקת לכת עוד יותר הביע פטריק ריינולדס, שירש ממשפחתו מניות בחברת טבק גדולה. ריינולדס הצעיר נתפרסם בכך שמיד לכשירש את המניות הזדרז להיפטר מהן, בהודיעו בכלי התיקשורת כי אינו רוצה להיות שותף בתעשייה הקטלנית. בסימפוזיון שנערך בבוסטון בינואר 1987<sup>25</sup> ראה הוא שש תוצאות עקרוניות מן התביעות המשפטיות:

1. חברות הסיגריות יתחילו לפצות את הקורבנות, ויעזרו למשפחות שהגיעו לעוני עקב אובדן מפרנס והוצאות אחרות;
2. החברות ייאלצו להעלות את מחירי הסיגריות, כדי לכסות את הוצאותיהן בפועל והוצאותיהן הצפויות כתוצאה מהתביעות המשפטיות. כיוון שהוכח כי עליית המחיר גוררת עמה ירידה בצריכת הסיגריות, הרי צפוי כי העלאה של שלושה דולר במחיר החפיסה תגרום לירידה ניכרת בביקוש.
3. התביעות הללו עוסקות לא רק במספרים או בסטאטיסטיקה אלא בסבל מתמשך של אנשים חיים, המופיעים בבית המשפט. ההשפעה הדרמטית שלהן על הציבור תהיה גדולה במיוחד.
- אכן, הכיסוי הרב שזכה לו פסק הדין בעניין ציפולון מאשר טענה זו.
4. התביעות ידרשו תשובה על השאלה: מי ידע, מתי ידע ומה ידע לגבי ניזקי העישון. כמו בחקירות בנושא אספקת הנשק לאיראן או ל"קונטראס", ובפרשת "וטרגיט". (אצלנו ניתן להביא כדוגמה את התפוצצותה של פרשת מניות הבנקים). הקביעה, שהחברות ידעו כל העת על הנזק, תגרום לכך שדעת הקהל תיפנה כנגד יצרני הסיגריות.

Patrick Reynolds: Torts and the Twilight of Tobacco, Keynote address, NorthEastern University School of Law, Boston, Massachusetts (1987).  
2.3 T.P.L.R. 4.31.

# העישון זכותך — על פי חוק בכל מקום

**פרט למספר מוגבל של מקומות ציבוריים  
שקבע המחוקק ואלו הם:**

1. אולם סגור המשמש בדרך כלל לבית קולנוע, לתיאטרון, לקונצרטים, לאופרה או למחול וכן אולם המשמש להתקהלות של ציבור למטרת הרצאה או דיון, למעט המסדרונות שהוקצו לכך שבהם יהיה העישון מותר.
2. כל מקום בבניין של בית חולים או מרפאה, חוץ מן המקומות שהוקצו בידי הנהלת בית החולים או המרפאה שבהם יהיה העישון מותר, ובלבד שהם אינם הדרים המיועדים לאישפוז, לטיפול או לבדיקות.
3. החלק הפתוח לציבור בבית מרקחת.
4. אולם קריאה וחדר קריאה בספריה הפתוחה לציבור, חוץ מן המקומות שהוקצו בידי הנהלת המקום שבהם יהיה העישון מותר, אם הוקצו.
5. כל מקום בבניין המשמש מוסד חינוך או מוסד להשכלה גבוהה - חוץ ממקום המשמש מגורים והמקומות בספריה או בחדרי דיון שרשאית הנהלת המוסד להקצות שבהם יהיה העישון מותר.
6. מעלית לנשיאת בני אדם.
7. אוטובוס, בעת שיש בו נוסעים.
8. מונית חוטובוס, בעת שיש בהם נוסעים.

**אל תיתן שיפגעו בזכויותיך.**

## למה כדאי לעשן

**המעשנים שורפים יותר קלוויות**

סוכנויות הידיעות (בספרון)

מעשנים שורפים קלוויות במהירות העולה כ-10 אחוז על אלה שאינם מעשנים. חופשה זו עשויה להסביר לכוחות באופן חלקי את הנטייה להשמן אבל אלה שהם סיכוי לעשן.

פי' שמעשן 24 סיגריות במשך 12 שעות, מגדיל את הפעילות הסאבולית בנפשו במשך של 10 אחר, לכן, המעשנים יכולים בדרך כלל לאבול יותר מאלה שאינם מעשנים כלי לחסידי במשקל.

מסכנות אלה שורסנו על ידי ארבעה דברים שדוברים בניה אנגלנד גודל אף מייסד. הארבעה הם: חבורי צוות מחקר באוניברסיטת לונדון, בראשות ד"ר אנגלה האפסטד, והוקרים מבינים שאם המרבה לעשן, שדך בדרך זו כמות גופת של 300 קלוויות כיום — כמות הנחיה לו יבוצעו בחפזת שרשרת ממוצעת.

מכאן שאנשים ומסכנים לעשן 24 סיגריות ביום עשויים לזמין למסכנים עד 10 ק"ג — זאת בתנאי שר' משיכו לאכול כמות מן המה לו שצרכו במה שעשנו.

תרבות 31.3.86

# חדשות טובות

יוצא לאור ע"י

**אגודת המעשנים**

ת"ד 31210 תל אביב 61312

יוני '86 מס' 4

לא למכור

## בעולם

### מנהיג סין בעד עישון

מנהיגה של סין, צנג סקיסון, אמר שיש סיבות טובות לעשן וממליץ על אמבסדות כרות רשומות לבריאות. המנהיג בן 70, שקיבל את מנתו של ראש הממשלה החדשה, דויד לאנג, אמר, שמאמר שנכתב על ידי מלימד סני קובע, שישנם כמה מטרות לעישון אבל גם 18 נסר דוח נחביות.

צנג המליץ במדידתו, לא פתח את הנרשם לאנג סירב בנישט לזמנת הסיגרה של צנג באופוזי שומטית לעשן.

זמנתו לעשן נעשין איך מעשן. אותה אדם טוב עשירי, והלוצצ צנג לאבד המיכ לו "אם אתה מעשן סיגריות פניה (המורה הדיכיה על צנג) קל לך יותר להפסיק".

לאנג אמר שדא שמת לראות את צנג חוס וסריא, ו הייתה רק דמעות הטניה של צנג במקנה השנה הדיעדות האדוקה שלו מעניי הציבור עוורה השקפות כשסר למצב בריאותו. צנג אמר שלא חלה בהמשנות במשך 10 שנים תוצאה של שחייתו כים בקיץ והרגלו הקדם לעשות אמבסדות כרות, אפילו כוונה הסיני המצמר.

כתב הינר (סקרנ)

תרבות 31.3.86

בספר שערכה החברה האמריקאית לחקר הסרטן

## מספר המעשנים בצוותות הרפואיים בארה"ב גבוה משיעור המעשנים הכללי

**קטן מספר הרופאים ועובדי הבריאות המעשנים \* האחים בבתי החולים ובמרפאות — המעשנים "הכבדים" ביותר בקרב עובדי הבריאות**

מעשנים לעומת 25 אחוז, שהוא שיעור המעשנים בקרב האוכלוסיה חוטית בארה"ב.

לעומת זאת, הרופאים זכרים מעשנים מנת 16-21 אחוז מעשנים מאחר האוכלוסיה הכללית והרופאות נקטנות בקרב משיעור שווה לזה שבקרב נשים. הבדיקות באוכלוסיה הכללית וכינא אחוז קרובי הקר, כינא מיליון גברים ונשים מעל ליוני 50 מעשנים בארה"ב, "במחלות שנת החמישים יחור מחצית מהרופאים בארה"ב עשנו, גיין כמאמר בבית העת של החברה האמריקאית לחקר הסרטן.

מאת ירח גל  
ספר "האריך לעינינו בדין"

בספר הרופאים ועובדי הבריאות המעשנים נולד וקטן אולם במקרים מסוימים, מספר המעשנים בקרב זכרי הרופאים גבוה משיעור הממוצע של מעשנים באוכלוסיה הכללית — כן עולה מספר שיעור החברה האמריקאית לחקר הסרטן.

מאת ספר עולה כי האחים בבתי החולים ובמרפאות בארה"ב הם המעשנים "הכבדים" ביותר בקרב עובדי הבריאות, עם הטיעוד הגבוה של 41 אחוז.

הארץ 26.1.86

5. הצלחת התביעות תגרום ליצרני הסיגריות להפסיק להטעות בדבר העדר הוכחות לסכנות הנובעות מן העישון, כיוון ש"שקרים" אלה יחייבו ב"פיצויי עונש" מעל ומעבר לנזק שנגרם בפועל לקורבנות.
6. יצרני הסיגריות יאלצו להזהיר ברצינות את הציבור, בעיקר בענין היותן של הסיגריות חומר ממכר, ולהדפיס על החפיסה אזהרה בצורת גולגולת.

כאמור, במאי 1988 פירסם ה-Surgeon General דו"ח,<sup>11</sup> שלפיו ההתמכרות לניקוטין שבסיגריות זהה במהותה — אם כי רחבה בהרבה בהיקפה — לזו של סמים מסוכנים, כמו הירואין או קוקאין. כבר ציינו, כי אצל המתמכרים קיימת בעיה להכיר בכך: אנשים אינם אוהבים להודות, שהם אינם אדוניים למעשיהם. על אף שכ-90% מהמעשנים ניסו להפסיק ונכשלו, אינם מוכנים לקבל את ההתמכרות כעובדה.

עפ"י הדו"ח, גם קשה לאנשים להאמין, כי מוצר הנמכר באופן חופשי גורם להתמכרות קשה כל כך. בציבור גם קיימת סברה מוטעית, האומרת כי התמכרות מתרחשת רק כאשר כל המשתמשים במוצר מתמכרים לו. זאת למרות שבפועל רק חלק מהמשתמשים בסמים קשים אכן מתמכרים להם פיזית, וכך הדבר גם בעישון.

ואכן, נושא ההתמכרות לסיגריות נדון אף הוא בערעור על פסה"ד בענין Cipollone<sup>18</sup>. בית המשפט לערעורים אכן מצא כי יש בסיס לדון בתביעה הנזיקית הכוללת את עצם התמכרותו של הקורבן לניקוטין שבסיגריות כחלק מעילת התביעה כנגד היצרן.

קיים איפוא יחס גומלין בין התביעות המשפטיות לבין נושא ההתמכרות הגופנית לסיגריות. אפקט ההתמכרות מסייע בידי התובעים להוכיח, כי חלו עקב חוסר יכולתם להתנתק מן התלות שבמוצר המזיק. ובכיוון ההפוך — לכשיקבעו מימצאים משפטיים מחייבים בנושא ההתמכרות, יחוייב היצרן להזהיר את המשתמשים במוצר מפני אפקט ההתמכרות, וכך עשוי גם לקטון השימוש בסיגריות.

## ו. סיכום

מן האמור לעיל ברור, כי הצלחתן של התביעות המשפטיות מצד קורבנות העישון כנגד תעשיית הטבק תביא, במישרין ובעקיפין, לירידה משמעותית בעישון ובמקביל לחיסכון בחיי אדם עקב הפחתת התמותה ממחלות לב, סרטן, דרכי נשימה ועוד.

## מחקר

### ניקוטין מסייע לחשיבה ולריכוז

15 אחוזים מכלל 1000 מעשנים שנחקרו דיווחו על שיפור ביכולת הריכוז שלהם בזמן העישון. אצל 8 אחוזים נמשך השיפור במשך זמן מה גם לאחר שהפסיקו לעשן. על ממצאים אלה ואחרים, דיווח הפסיכולוג הבריטי ריינרד וארבורטון כנס שנערך בנושא הקשר בין עישון לבריאות בלקסינגטון שבמדינת קנטאקי בארה"ב.

כתב אי.פי. בלקסינגטון המדווח על כך, מוסיף כי בניסוי אחר שנערך המדען הבריטי בקרב 30 מעשנים ר-30 לא מעשנים התברר, כי אצל כולם נמדד שיפור של 8 אחוזים בכושר החשיבה לאחר שעישנו או לאחר שבלעו גלולות ניקוטין. לעומת זאת, אצל מעשנים שחדלו לעשן למשך 10 ימים, התגלתה ירידה בולטת בכושר החשיבה בתוך 12-8 שבועות מתום עישון הסיגריה האחרונה. כמו כן, התגלתה אצלם ירידה במתן הסבר וביכולת לפתור בעיות מורכבות. אצל כל המשתתפים בניסוי, חזר כושר הריכוז, הזכרון והחשיבה לקדמותו, בתוך ימים ספורים. לאחר שחדלו לעשן או ללעוס גומי לעיסה רווי ניקוטין.

### ריכוז מחלות לב בקרב יוצאי מערב אירופה למרות מיעוט בעישון

מחקר אפידמיולוגי רטרוספקטיבי שנערך לאחרונה בקרב עובדי תעשייה מקבוצות אתניות שונות בארץ מלמד, כי השכיחות הגבוהה ביותר של מחלת הלב הכללית (הנובעת מהצרות העורקים הכליליים שמספקים את הדם ללב) הייתה בקרב יוצאי מערב אירופה, אף כי בקבוצה זו נמצאו פחות מעשנים מאשר בקבוצות האתניות האחרות.

כתב עיתון "דבר" המדווח על המחקר בכתבתו מיום 1.12.85 מוסיף את הפרטים הבאים:

"את המחקר ערכו ד"ר מנפרד גרין, ד"ר אלי יוחה וד"ר וארי לוח, מן המכון לבריאות העסוקתית ולשיקום בבית החולים "ליונסטיין" ברעננה בשנים 1979-1982. בקרב 2,355 עובדי תעשייה ב-13 בתי-חרושת מענפים שונים, בהם 484 נשים, אחד היהודים במחקר זה לעומת מחקרים קודמים, הוא בכך שהוא הקיף לא רק יהודים יוצאי ארצות שונות, כי אם גם ערבים - פועלים מרצועת עזה. ממצאי המחקר שפורסמו בגיליון האחרון של כתב-העת הישראלי למדעי הרפואה, היוצא לאור באנגלית, מלמדים כי שיעור העישון בקרב גברים בגיל 40-69, שהוא גיל הסיכון העיקרי למחלות לב, היה נמוך ביותר אצל יוצאי מערב אירופה - 25%, לעומת 39% אצל יוצאי מזרח אירופה, 40% אצל ילידי הארץ.

42% אצל יוצאי אסיה, 46% אצל יוצאי צפון אפריקה ו-55% אצל ערבים מרצועת עזה. הדירוג לגבי שכיחות מחלת הלב הכללית היה הפוך כמעט: 34% אצל יוצאי מערב אירופה, 28% אצל יוצאי מזרח אירופה, 23% אצל ילידי הארץ, 18% אצל ילידי צפון אפריקה, 16% אצל ילידי אסיה ו-16% (1) אצל הערבים וישובי הרצועה.

## שואל ומשיב



שאלה: מתפללי אחד מבתי הכנסת בכאר-שבע שואלים, האם מותר למעשנים שביניהם לעשן בעת השיעור שהם שומעים בשעות הערב בבית הכנסת?

לאחר שכבוד הרב שקל את הסוגיה על כל היבטיה, הוא קבע לסיכום: אסור לעשן סיגריה בבית הכנסת, ואפילו יש שתי פרוכות בארץ הקודש, אחת מבגדים ואחת מבחור, אין להחיר עישון בבית הכנסת כלל.

ערב שבת 15.11.85

### שאלה:

איפה הכוח של חוק תחנות הכוח? מה עושים שלטונות הבריאות במדינה כדי למנוע את סכנות זיהום האוויר הזמני בשמי גוש דן (האזור המאוכלס ביותר במדינת ישראל), על-ידי רעלים למיניהם, שנפלטות ללא הרף לחלל האוויר מתחנות הכוח ודיינר ד?

### תשובה:

קונסים אזרחים שמעשנים סיגריות באולמות בתי הקולנוע...

אגדת המעשנים - למען סדר עדיפות מולכתי וגיוני בענייני בריאות הציבור.

## חידושים והמצאות

### יש סיגריה - בלי עשן

סיגריה בלי עשן, המיועדת לעישון במקומות שבהם העישון אסור, היא תרומת חברה בת 18 חודש, "מחזור טבק מתקדמים", לעישון. לסיגריה החדשה קראים "פייבור", ויש לה טעם בדיוק כמו לסיגריה רגילה - אבל אין לה עשן. המעשן אינו מוליק את הסיגריה. הוא נושם "עשן" שבא מתוך הסיגריה, ולמעשה ספוג בה.

את "פייבור" ניתן להשיג בינתיים רק באזורים מסוימים של ארה"ב, בהם נעשה בעת שיווק נסיוני שלה, אולם המשקיעים כבר החליטו: פניית החברה המייצרת אותה הוכפלה ל-15 דולר המניה, מאז הפכה החברה לחברה ציבורית ב-1984.

ידיעה אחרונה 7.1.86



צדי צרפתי. במאי: "אני מעשן קופסה וחצי עד שתיים ליום. רק בבודוויר ארוך. כשאני טס לחו"ל אני לוקח איתי סטוק. אם הבריאותי נגמרה, אני מעשן 'מולבור', לא נעים להודות. אבל התחלתי לעשן רק לפני עשר שנים, כשהייתי בן 35. מבחינת הנוחיות אני מעדיף מצית. אני מחליף מציתים בקצב מטורף. תמיד תמיד תמיד אתן סיגריה למי שיבקש. יש אינטימיות כששני אנשים מעשנים ביחד, מין תחושה נהדרת של שותפות לחוויה. אני מבין טוב מאוד מצוקה של מעשן שנתקע בלי סיגריה, ותמיד אעזור לו.

חדשות 1.11.85

התביעות נגד תעשיית הסיגריות משרתות מטרה חברתית חשובה: כיום מוטלים נזקי העישון, בחלקם הגדול, על האוכלוסיה כולה המשתתפת בביטוח הרפואי המשמש למימון הטיפול במעשנים, ובחלק האחר — על הקורבן, שנחפתה לעשן או שספג עשן מזיק מסביבתו. התביעות הללו עשויות לחלק את הנזק בצורה צודקת יותר, בכך שישתפו בנשיאה בו — לפחות בצד הכלכלי — את מי שהפיקו רווחים מגרימת נזק זה, והם היצרן והסוחר בסיגריות.

הן הקורבן והן כלל הציבור, יזכו בהקלת הנטל הבלתי־צודק.

**אצלנו בריאות זה בטבע**

**טבע** תעשיות פרמצבטיות בע"מ